

מאורות

אורות ישראל
מכללה אקדמית לחינוך

מייסודן של מכללת מורשת יעקב
ומכללת אורות ישראל

עיונים בסידור התפילה ובפרשת השבוע

ייחודה של תפילת מנחה

שמעון הצדיק היה משגיח בקנסי הגדולה. הוא היה אומר,
על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל
המילות הטובות.¹

הרב פנחס קהתי כותב בפירושו למשנה:

העבודה – עבודת הקרבנות, בזכותה העולם קיים. כל זמן
שעבודת בית המקדש קיימת, העולם מתברך על יושביו
וגשמים יורדים בזמנם, ומשחרב בית המקדש, באה
התפילה, שהיא עבודה שכלב, במקום עבודת הקרבנות.²
תפילת מנחה היא אחת משלוש התפילות הנאמרות בכל יום,
היא נקבעה במקום קרבן התמיד של ערביים. אפשר להתפלל
מנחה מאמצע היום ועד שקיעת החמה. לתפילה בשעות
הראשונות שאחרי חצות היום קוראים "מנחה גדולה",
ולתפילה בשעות הסמוכות לשקיעת החמה קוראים "מנחה
קטנה". ברוב בתי הכנסת מתפללים מנחה לקראת שקיעת
החמה בצמוד לתפילת ערבית; במקומות עבודה רבים
מתפללים מנחה גדולה בצמוד להפסקת צהריים. נעמוד על
ייחודה של תפילה זו:

תפילת מנחה מיוחדת בזה שהיא נאמרת באמצע היום. אפשר
לומר שתפילת שחרית מתבקשת; אדם קם בבוקר עם הצורך
להודות ולברך. את תפילת "מודה אני" הוא אומר מיד,
ובתפילת מנחה שחרית אומר שוב: "בְּיָדוֹ אֶפְקֵד רוּחִי, בְּעֵת
אֵשׁוֹן וְאֶעֱיָרָה". זו אמירה המביעה את ביטחונו של האדם.
לפני השינה הוא יודע שרוחו מופקדת בידי בורא עולם, והוא
אינו ירא. כידוע, בשעת השינה מתנתקת הנשמה מהגוף
ומופקדת בידי האל. הוא מחזירה ברחמי בבוקר מחודשת
ורעננה, ועל כך מודה האדם בתפילת שחרית.

גם תפילת ערבית, הנאמרת בסוף היום, כעשרים דקות
לאחר שקיעת החמה, הגיונית ומתבקשת. לאחר התלאות
והריצות, שוב יש לאדם הצורך להתפלל ולבקש: "הִשְׁכִּינֵנוּ
ה' אֱלֹהֵינוּ לְשֵׁלוֹם כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנוּן וְרַחוּם אַתָּה, וְשִׁמּוֹר צִאֲתֵנוּ
וּבֹאֲנוּ לְחַיִּים וְלְשֵׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם".

לעומתן, תפילת מנחה היא באמצע היום, באמצע העבודה,
באמצע הלימודים, בזמן נקוב. האדם טרוד בענייני השעה
ומתבקש לזכור, לעצור, לנסות למצוא מניין, ולהתפלל. הוא
מתבקש לקטוע את רצף יומו לצורך התפילה.

מה משמעות הדבר?

מנחה היא מתנה, שי, דורון.³ מספר פעמים מופיעה בתנ"ך
מנחה המוגשת למלך ומבטאת אהבה מרות. כך אצל הבל
שהביא מנחה לה' וכך אצל יעקב אבינו השולח מנחה למשנה
למלך במצרים. כך גם בתפילת מנחה אנו פונים אל ה'
בתור עבדים ל"מלך", מלך מלכי המלכים, מתוך קבלת
מלכות שמים.

מה "מתנה" יש כאן?

כידוע, התפילה היא לצורכי האדם, ודווקא תפילת מנחה
היא "מתנה" לאדם המאמין, המסוגל לעצור את מירוץ
החיים באמצע היום כדי לעמוד בתפילה. זהו מעין פסק זמן
המזכיר לנו מי אנחנו, מאין באנו, לאן אנו הולכים, ומה
באמת חשוב בחיים.

זה מה שנאמר: "בכל דרכיך דעהו". הדבקות בקב"ה היא
תמידית, רצופה. בכל זמן אנו חשים בנוכחותו, גם באמצע
היום כשאנו טרודים בשגרת ההווה. תפילת מנחה היא מתנה
כי היא משחררת את האדם מהשעבוד לחומריות ומוסיפה
לו פן רוחני. היא מעניקה דקות של קדושה בתוך ענייני
החולין המעסיקים אותנו במהלך היום. כלומר ייחודה של
תפילת מנחה בכך שהיא נאמרת מתוך חיי המעשה שלנו, לא

כמו תפילת שחרית שעדיין לא התחלנו בשגרת היום-יום, ולא
כמו תפילת ערבית שבה אנו כבר בסוף יום העבודה שלנו.

אולי לכן אמרו חכמים: "לעולם יהא אדם זהיר בתפילת
המנחה, שהרי אליהו לא נענה אלא בתפילת המנחה,⁴
שנאמר: וַיְהִי בַעֲלוֹת הַמִּנְחָה, וַיִּגַּשׁ אֱלֹהֵינוּ הַנְּבִיא
וַיֹּאמֶר [...]".⁵ אליהו הנביא בהר הכרמל, במלחמתו נגד נביאי
הבעל, התפלל לה' בזמן "עלות המנחה" ונענה מיד בתפילתו.
מכאן למדו חכמים שזמנה של תפילת מנחה הוא "עת רצון",
שעה שבה התפילות מתקבלות. לכן על האדם להיות זהיר
לבב יסיד תפילה זו.

הכול מאמינים בכוחן של תפילות. "אין לך חברה שאין בה
מתפללים, ואין לך אדם שאינו חובק בסתר לבו תפילה".⁶
חנה סנש, "הצנחנית שלא שבה", מבקשת בשירה המפורסם:

אֵלִי,
שְׁלֹא יִגְמַר לְעוֹלָם
הַחוּל וְהָיָה,
רְשָׁרוֹשׁ שֶׁל הַיָּמִים,
בְּרֶקַח הַשָּׁמַיִם,
תִּפְלֵת הָאָדָם.

היא כתבה שיר זה בקיבוץ שדות ים ב-1942, בעיצומה של
התופת באירופה. המשוררת מבקשת שיישמר הסדר
הטוב, ותפילת האדם היא עדות לעולם מסודר; יש כתובת, יש
למי לפנות, וכל עוד יש תפילה בעולם – יש אמונה ויש תקווה.

את התחושה של חוסר אונים בהיעדר תפילה אנו רואים
בשירו של אברהם חלפי, חלוץ שעלה לארץ מפולין ב-1924:

עִם קִמְץ שָׁמַיִם בִּיד
הַיִּיטִי עוֹבֵר אֶת חַיִּי.
הַיִּיטִי חוֹצֶה אֶת הַיָּם
בְּרִגְלֵי
עִם קִמְץ שָׁמַיִם בִּיד.

מה זה "קמץ שמים" אם לא האמונה, היכולת להתפלל?
הדובר בשיר מתוודה: לו הייתה לו מעט אמונה, מעט תפילה,
היה מתגבר על כל המכשולים, ואפילו היה מסוגל לחצות את
הים ברגליו.

התפילה היא צורך אנושי ליצירת קשר עם בורא עולם. אדם
מביע בתפילתו את רחשי לבו: את בקשותיו, את קשייו ואת
תודותיו. שיר זה עם בורא עולם מעניק כוח, מספק משמעות
לחיים, על כל מה שהם מזמנים לנו.

לפי המסורת, את תפילת מנחה חיבר יצחק אבינו, ויצא
יצחק לשוה בשדה,⁷ ודרשו את המילה "לשוה" מלשון שיה.
אין שיה אלא תפילה. תפילת מנחה היא מתנה עבורנו, זמן
שבו אנו יכולים לשפוך את שיחנו לפני מלך מלכי המלכים,
וכולנו תפילה ש"לא תיגמר לעולם תפילת האדם".

מירה לוינגר

מרצה בהתמחות לספרות

⁴ מסכת ברכות ו ע"ב.

⁵ מלכים א יח, לו.

⁶ פרופסור דוד הלבני, ניצול מחנה הריכוז וולפסברג.

⁷ בראשית כד, סג.

¹ פרקי אבות א, ב.

² פירוש קהתי.

³ על פי מילון אבן שושן.

פרשת שופטים

"תמים תהיה עם ה' אלוהיך"

מסופר על עגלון פשוט שהקשיב לדרשתו של הבעל שם טוב, שבה הסביר הפסוק "תמים תהיה עם ה' אלוהיך" כך: אם אדם משליך על ה' את דאגותיו ומאמין בלב שלם שה' ישלח לו את פרנסתו, מובטח לו שיראה ישועה משמים. העגלון החליט לנטוש את המושכות, לשבת בבית מדרש ולעסוק בתורה. כשנגמר מעט הכסף שהיה בביתו ובני ביתו באו אליו בדרישה שיחזור לעבודתו, אמר להם שהוא נשאר בבית המדרש ויהי מה. לאחר כמה ימים, כשהגיעו מים עד נפש ודרישותיהם של בני משפחתו שייטול את המושכות ויביא פרנסה הביתה גברו, אמר להם למכור את החמור ואת העגלה. אשתו נחרדה ולא הייתה מוכנה לשמוע על מכירת מקור פרנסתם היחיד, אך היהודי שכנע אותה ואמר: "אם הרב אמר שצריך לסמוך על ה' בכל מחיר אז זה מה שצריך לעשות". ואכן, הלכה משפחתו ומכרה לגוי את החמור ואת העגלה. הגוי שקנה את העגלה היה שודד דרכים ובאותו יום החליט להעביר את ארגונו הכסף והזהב ששדד מהמערה שבה היו מוחבאים לביתו. לאחר שכמעט כל תכולת המערה הייתה על העגלה נפלה עליו המערה וקברה אותו בחיים. החמור חיכה עד הערב. כשהתחיל להיות רעב וראה שאף אחד לא הגיע לקחת אותו חזר לבית בעליו הקודם עם כל המטען בעגלה. כך נתעשר העגלון עושר גדול.

תלמידיו של הבעל שם טוב באו לרבים ושאלו: "כיצד ייתכן שאותו עגלון שישב כמה ימים בבית המדרש זכה לעושר כה גדול, והם שכל ימיהם עוסקים בתורה אינם זוכים לנסים כאלה?". תשובתו של הבעש"ט הייתה, שעצם שאלתם מראה על חסרונם באמונה. העגלון עשה את מה שעשה בלי לחכות לשכר ובלי לחכות ולראות ישועה, ולכן נושע. מה שאין כן הם, שכל הזמן חיכו וציפו לראות את ישועת ה' כנגד אמונתם והוכיחו בזה כי אמונתם איננה שלמה.

ר' לוי יצחק מברדיטשוב, בספרו "קדושת לוי" הסביר

את הפסוק "תמים תהיה עם ה' אלהיך": הכלל הוא כי הבורא ברוך הוא דרכו להיטיב ובפרט לישראל עם קרובו שנקראים בנים למקום ובוודאי האב ממלא חסרונם ורצון בנו קודם שיצטרך. ובוודאי אדם אשר יש לו אמונה כזאת בבורא בוודאי ממלא לו חסרונם. וזה הרמז תמים תהיה עם ה' כלומר [...] שיש לך אמונה בבורא ברוך הוא שבוודאי ימלא לך חסרונך אז תדע שבוודאי ה' עמך.

כפי שראינו בסיפור ובקדושת לוי, ר' לוי יצחק מפרש את המושג תמימות כאמונה עיוורת בבורא עולם המנהיג ודואג לכל אחד מהנבראים באופן אישי. כשאדם מגיע להבנה זאת ה' אכן דואג לכל מחסורו.

הפסוק "תמים תהיה עם ה' אלוהיך" מובא אחרי האיסורים להקריב ילדים לעבודה זרה, לקסום קסמים, לעונן, לנחש, לכשף, לשאול אובות וידעונים ולדרוש אל המתים. מעשים אלו נובעים לרוב מפחד מהעתיד, מחוסר ודאות, מחששות ומרצון לדעת מה יקרה.

רש"י על הפסוק מסביר: "תמים תהיה עם ה' אלהיך, התהלך עמו בתמימות ותצפה לו, ולא תחקור אחר העתידות, אלא כל מה שיבוא עליך קבל בתמימות".

הרמב"ן מוסיף ומפרט שיש להאמין גם שהוא לבדו עושה הכול והוא יודע כל מה שיהיה. במקרה של חוסר קטן באמונה אין לנו לפנות להוברי שמים (חוזים בכוכבים) ודומיהם, אלא ללכת לנביאים או לצדיקים ולדרוש באורים ובתומים. הוא גם מסביר את המילה "תמים" לפי תרגומו של אונקלוס "שלם", כלומר שלם. עלינו להיות שלמים באמונתנו בקב"ה.

ה' אומר לנו שאין צורך לנסות לחקור את העתיד; אין צורך לחפש דברים שאולי יעזרו לנו בפתרון בעיות. אנו צריכים ללכת בתמימות, באמונה שה' מנהיג את העולם בצורה הטובה ביותר וכל שנאמין ונבין זאת כך ה' ישיפע עלינו יותר ויותר.

אוריה רשף

סטודנטית בהתמחויות לספרות ולתנ"ך

במעגלי העם היהודי תנועת בני עקיבא העולמית

ברוריה מכמן

בני עקיבא העולמית היא תנועת נוער ציונית דתית חלוצית. היא פועלת בקהילות היהודיות בעולם ודוגלת ברעיון "תורה ועבודה". כיום, כתוצאה מנישואי תערובת והתבוללות חברתית, קהילות יהודיות רבות ברחבי העולם נאבקות על זהותן היהודית של הדור הבא. שליחי בני עקיבא העולמית פועלים במספר מישורים בקהילות השונות:

- * עידוד העלייה לארץ ישראל;
 - * העמקת הזהות היהודית, לימוד תורה וקירוב לבבות;
 - * חיזוק וחיבור העם היהודי בתפוצות לערכי הציונות הדתית ולמדינת ישראל.
- בני עקיבא העולמית פועלת בלמעלה ממאה וחמישים סניפים הממוקמים בעשרות ארצות בעולם. בסניפים אלו מתחנכים כשלושים אלף בני נוער יהודיים לחי "תורה ועבודה" ועלייה לארץ ישראל.
- נוסף על הפעילות השוטפת בסניפים מקיימת התנועה פעילות ענפה בסמינרים במשך השנה ובמחנות קיץ. בכל הפעילויות היא מדגישה את העלייה לארץ כיעד מרכזי. לאחר העלייה ממשיכה התנועה ללוות את החברים בגרעיני עלייה ובפעילויות חינוכיות וחברתיות שונות.
- במשך למעלה משמונים שנה הפעילה תנועת בני עקיבא העולמית מאות מחנות קיץ אידאולוגיים בכחמישים מדינות ברחבי העולם, המחנכים לערכי יהדות, ציונות וקידום עלייה. בזכות החוויות החיוביות במחנות הקיץ של התנועה אלפים מבוגרי בני עקיבא הגשימו את חלומותיהם ועלו לישראל. בשנים האחרונות השיקה התנועה את "מחנה עמיחי", מחנה בן שלושה שבועות המתקיים בארץ בשפה העברית, ויחד עם זאת גם חוגים בשפה האנגלית. המחנה מיועד לישראלים, ילדי עולים חדשים ולמשתתפים מחו"ל.

הזרוע המבצעת של התנועה העולמית היא השליחים הפזורים בכל העולם. שליחים אלו מהווים קשר חי ומפרה לארץ ישראל. השליחים, רווקים ומשפחות, נבחרים בקפידה בתהליך מיון ממושך ומקצועי שנועד להביא את הטובים ביותר לתפקיד הנכסף. חלק מהשליחים ינשואים ממלאים תפקידים ריכוזיים ומשמשים כרכזי מחוז וארצות במקומות שונים בעולם. השליחות בבני עקיבא היא שליחות לחיים. אלפי שליחים חוזרים לארץ וממשיכים לעסוק בקליטת העולים ובמשימות לאומיות. באמצעות דוגמה אישית, ראש גדול, יצירת קשר אישי ומקצועי, חריצות, דבקות במשימה ומסירות נפש, מצליחים השליחים במשימתם בקהילות.

מקורות

- אתר בני עקיבא: <http://www.bneiakiva.net/hebrew/about/?catID=46&id=660>
- אתר תורה מציון: <http://www.shlichut.net/organizations/bnei-akiva.asp>